

Др Слободанка КОВАЧЕВИЋ-ПЕРИЋ*

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА – СОЦИЈАЛНО ЕКОНОМСКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ¹

Апстракт

У данашњем дигиталном добу, вештачка интелигенција постаје све присутнија, и готово је неизбежан сегмент наше свакодневице. И док се није „идентификовала“ као вештачка интелигенција, с циљем да се разликује од онога што називамо људском интелигенцијом, увелико смо користили мноштво апликација, услуга, алата који се ослањају на ову дигиталну технологију (паметни телефони, паметни аутомобили и др.). Ова револуционарна технологија развија се незадрживим темпом, и продире готово инвазивно у многе делатности, дајући нам бројне предности у смислу олакшавања многих аспеката живота. Међутим, не смео занемарити потенцијално негативне стране сваке технологије, а нарочито ове, јер њене импликације могу имати далекосежније утицаје на човека – појединца, друштво и целокупно човечанство. У раду се сагледавају и анализирају импликације убрзаног развоја вештачке интелигенције на будућност рада, на промене у радним токовима, на тржишту рада. Примена вештачке интелигенције покреће и отвара проблематику о новим улогама човека у процесу рада. Док једни верују да вештачка интелигенција може ослободити човека рутинских задатака, други упозоравају да би тај технолошки напредак могао продубити глобалну и класну неједнакост, да утиче на правичност – доводи до произвољности и субјективности, и у крајњем до гашења многих радних места и послова које традиционално обавља човек. Аутор у раду анализира домашаје у примени вештачке интелигенције и указује на неопходност креирања правног оквира – универзалног, јединственог у циљу обликовања одговорне и поуздане

---

* Редовни професор Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, slobodanka.peric@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-8388-8425.

¹ Рад је настао као резултат истраживања на научно-истраживачком пројекту под називом „Систем заштите људских права и основних слобода – стање, изазови и перспективе“ Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици за период 2025-2027. Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору са Правним факултетом Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (Евиденциони број уговора 451-03-137/2025-03/200254 од 4. фебруара 2025. године).

вештачке интелигенције, чија се добробит, деловање, импликације, примена, домашај мери утицајем на људска права и слободе.

Кључне речи: Вештачка интелигенција, одговорна вештачка интелигенција, регулисање вештачке интелигенције, социјално – економски утицај, људска права.

1. УВОД

*„Научно-технички прогрес има два лица: може да буде
благодет,
али и проклетство, и само од човека зависи којим ће правцем
кренути“*

(Јозеф Ф. Вајнцекер)

Баук кружи човечанством – баук вештачке интелигенције. Овом модификованом историјском премисом² може се описати однос савременог света према примени, употреби вештачке интелигенције (у даљем тексту: ВИ), и њеном убрзаном и незауостављивом развоју.

Вештачка интелигенција један је од стубова четврте индустријске револуције. Као правац развоја рачунарске науке и инжењерства почела је да се развија пре неколико деценија с периодима успона и стагнација. Захваљујући продору у области неуронских мрежа, све већој количини доступних података погодних за машинско учење, као и све већој доступности микропроцесора погодних за обимна нумеричка израчунавања, у последњих неколико година кренули су нагли развој и ширење примене вештачке интелигенције у областима здравства, финансија, образовања, енергетике, обраде текста на природном језику, говорних технологија, компјутерске визије и др. (Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, 2023, 3). ВИ није непознаница, она је присутна деценијама уназад. Међу нама је од појаве првих компјутерских и рачунарских система, паметних телефона и др. Корени модерне вештачке интелигенције могу се пратити од 1940. године када је математичар из Принстона John Von Neumann осмислио архитектуру рачунара са ускладиштеним програмом – идеја да се програм рачунара и подаци који се обрађују могу чувати у меморији рачунара. Три године касније 1943. године, Varren Mc Culloch и Valter Pitts поставили су основе за развој неуронских мрежа тј. архитектуру неуронске мреже за стварање интелигенције. Са појавом првих савремених рачунара, 50-тих година, научници су могли да провере своје идеје кроз машинску интелигенцију. Једну методу за утврђивање да ли рачунар има интелигенцију осмислио је британски математичар Alan Turing 1950. године. Marvin

---

² Модификована крилатица преузета из дела „Манифест комунистичке партије“ из 1848, К. Маркс, Ф. Енгелс. Увод започиње познатим описом комунизма као наука: „Баук кружи Европом – баук комунизма“.

Minsky са Технолошког института у Масачусетсу (МИТ) изградио је 1951. године први симулатор неуронске мреже (Прља, Гасми, Кораћ, 2021, 57-58).³

Иако ВИ није нова појава, дошла је у жижу интересовања, уз бројне контраверзе и интригирајућа поимања, не само у научној и стручној јавности већ и код ширег грађанства, пре три године након што је калифорнијска компанија за развој вештачке интелигенције *Open AI* објавила ChatGPT-и,⁴ језички модел. ChatGPT представља напредни модел генеративне ВИ који омогућава генерисање одговора на природном језику у односу на различита питања корисника. Његова примарна

---

³ Филозофи старе Грчке, посебно Аристотел, бавили су се питањима везаним за суштину људског ума, знања и исправног закључивања, Ramon Llull (1235-1316), фрањевачки свештеник, који је у расправама (*Arbor Scientiae – Дрво знања, Liber de ascensu et descensu intellectus* – Књига подизања и порекло интелекта) описивао систем назван *Ars Magna* (Велика уметност), којим је покушавао да помоћу механичког комбиновања симболичке нотације и комбинаторних дијаграма исцрпи све алтернативе, Rene Descartes (1596-1650) поновним инсистирањем на значају мишљења, Gottfried Wilhelm Leibnitz (1646-1716) развијањем идеја о универзалном језику и логичком рачуну, Leonard Euler (1707-1783) заснивањем теорије графова која представља једно од основних оруђа у вештачкој интелигенцији, George Boole (1815-1864) својим рачуном којим се по први пут остварују идеје Leibnitz-a, Charles Babbage (1791-1871), постављањем темеља развоју рачунара, грофица Augusta Ada Lovelace (1815-1852) први програмер, која је наслутила да би Babbage-ова замишљена машина, ако би била направљена, била способна да обрађује не само бројеве, већ произвољне низове симбола, затим треба споменути и Николу Теслу (1856-1943) који је први видео значај и експериментисао са теледиригованим машинама, као и многи други који су допринесли нарастању знања и стварали услове да се уопште може говорити о машинама које су способне да размишљају, а ту се пре свега мисли на великане математичке логике Kurt Gödel (1906-1978), Alonzo Church (1903-1995), Johann von Neumann (1903-1957), Alan Turing (1912-1954), који су непосредно утицали на појаву дигиталних програмабилних рачунара и непосредно након тога на заснивање саме вештачке интелигенције. О томе више у монографији: Прља, Гасми, Кораћ (2021, 57-58 и даље).

⁴ Покренут је 30. новембра 2022. године као прототип. ChatGPT (Generative Pre-Trained Transformer – што би у грубом преводу значило генеративни унапријед обучен трансформатор). ChatGPT је четбот који симулира дијалог уз помоћ вештачке интелигенције. Један је од највећих и најмоћнијих ВИ модела за обраду језика до данас, са 175 милијарди параметара. Убрзо је привукао пажњу детаљним и артикулисаним одговорима у многим областима. Међутим, примарна замерка била је та да су производени резултати имали високу стопу нетачности. Доступно: <https://www.theverge.com/2022/12/5/23493932/chatgpt-ai-generated-answers-temporarily-banned-stack-overflow-llms-dangers>, од 05.12.2022. (26.06.2025)

Иста компанија Open AI је, у међувремену – 2024. године, представила нови алат (Voice Engine) који може да клонира било који људски глас ако има на располагању само 15 секунди реалног гласа те особе. Најновији кинески ВИ модел генеративне вештачке интелигенције који жели да конкурише ChatGPT у долази из стартап компаније Moonshot, коју подржава Алибаба. Реч је о моделу Кими K2, који је представљен као јефтинији, отворени велики језички модел (ЛЛМ) с фокусом на кодирање, област у којој многе компаније виде потенцијал за аутоматизацију и смањење трошкова радне снаге.

Доступно: <https://ubrzanje.telegraf.rs/ubrzanje-ai/4146637-novi-kineski-odgovor-na-chatgpt-privukao-paznju-model-vestacke-inteligencije-koji-sme-ono-sto-drugi-ne-smeju>, од 17.07.2025. (20.07.2025)

функција огледа се у моделовању језика, што подразумева креирање вероватних модела способних да прецизно предвиђају наредну реч у лингвистичком низу, ослањајући се на контекст претходних израза. Захваљујући оваквом приступу, систем је у стању да у веома кратком временском року генерише кохерентан текст на различитим језицима, у различитом формату и о широком спектру тема (Ђеранић, Машин, 2025, 20).

И у терминолошком смислу вештачка интелигенција (енгл., *Artificial Intelligence – AI*) није нов појам. Вештачка интелигенција која се сматра научном дисциплином, појавила се убрзо по проналажењу првих рачунара (Прља, Гасми, Кораћ, 2021, 61).⁵ У терминолошком одређењу ВИ је широк појам који има велики број различитих дефиниција, усвојених од стране рачунарских експерата и корисника рачунара. Општи консензус је да се она односи на развој машина и рачунарских система који могу да разумеју и у одређеној мери замене људску интелигенцију.⁶ Сам појам “вештачка” има основну интенцију да се нагласи да је то интелигенција наспрам „људске интелигенције“. У најкраћем указује на „интелигенцију“ машина. „Она се приписује вештинама карактеристичним за интелигентна бића, укључујући доказивање хипотеза, закључивање и играње игара.

Концепт вештачке интелигенције не може се прецизно дефинисати. Може се пронаћи велики број дефиниција вештачке интелигенције у литератури. Прва дефиниција вештачке интелигенције коју је представио John Mc Carthy односила се на јединство „науке и инжењеринга у изради интелигентних машина“ тј. креирање посебно интелигентних рачунарских програма. Дефиниције, које су се појавиле мало касније, могу се груписати у четири категорије узимајући у обзир два главна критеријума. Једна група дефиниција односи се на процес размишљања и закључивања, док други узимају у обзир фактор понашања. Друга разлика између дефиниција вештачке интелигенције узима у обзир категорију успеха“ (Прља, Гасми, Кораћ, 2021, 61).

„Једна од најчешће коришћених је ажурирана дефиниција Организације за економску сарадњу и развој (енг. Organization for Economic Cooperation and Development – ОЕЦД), која је интегрисана и у најновије законодавство Европске уније (ЕУ). На основу ове дефиниције систем ВИ је онај систем који се заснива на машини која, за експлицитне или имплицитне сврхе, закључује, на основу улазних података које прима, како да генерише излазне податке попут предикција, садржаја, препорука или одлука које могу утицати на физичка или виртуелна окружења. Различити системи ВИ варирају у нивоу аутономије и адаптивности након имплементације.⁷

---

⁵ О дефиницији вештачке интелигенције кроз историјску призму више у: Прља, Гасми, Кораћ, 2021, 61-68.

⁶ <https://statt.rs/sr/autorska-prava-u-eri-ai-kome-pripadaju-tvorevine-ai/>, од 10.07.2023. (19.07.2025)

⁷ Доступно на: https://www.oecd.org/en/publications/explanatory-memorandum-on-the-updatedoecd-definition-of-an-ai-system_623da898-en.html (08. 07. 2025)

„Ова дефиниција ОЕЦД-а широко је постављена тако да обухвата највећи број постојећих технологија ВИ. Ипак, она не узима у обзир људску компоненту, као ни неке друге елементе ВИ. Заправо ВИ није ни вештачка, ни интелигентна (Bianchiani, Ancona, 2023, 1). „Због великих очекивања и могућности које произилазе из њеног коришћења, често се занемарује чињеница да је вештачка интелигенција такође производ људског бића.”(Аврамовић, Јованов, 2023, 161). Рад и развој технологија на којима се заснива ВИ ослања се на претходно унесене информације и параметре које уносе људи (Андоновић, 2020, 111)“.⁸

У свету се увелико води нова трка - трка за вештачком интелигенцијом. Како се истиче трка је „тешња него икад“, а главни играчи су управо Сједињене Државе и Кина. Институције из САД-а су произвеле 40 запажених модела вештачке интелигенције, док је Кина произвела 15, а Европа три у 2024. години. Индекс вештачке интелигенције Универзитета Станфорд за 2025. годину оценио је неколико бенчмаркова и утврдио да су кинески модели достигли скоро паритет са САД-ом на два показатеља перформанси: Massive Multitask Language Understanding (MMLU), који тестира знање вештачке интелигенције и способност решавања проблема, и HumanEval, који процењује способности генерисања кода. Нарочито добија на интензитету глобална трка за позицију лидера у генеративној вештачкој интелигенцији (GenAI), и у овој трци нико нема јасну предност. Према новом извештају Универзитета Станфорд, Сједињене Државе су и даље у вођству, али Кина смањује јаз у перформансама, док Европа такође добија на снази. Резултати долазе у време када глобални лидери кажу да је победа у трци за вештачку интелигенцију кључна за националну безбедност и напредак у области здравства, пословања и технологије.⁹

---

⁸ Преузето: Ј. Теранић-Перишић, С. Машин, Акт о вештачкој интелигенцији Европске уније и савремени изазови у остваривању и заштити људских права, Тематски зборник са Међународног научног скупа под називом: „Савремени изазови у остваривању и заштити људских права“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2025, 20-21.

⁹ Још један показатељ да се трка за вештачком интелигенцијом сужава је број публикација и патената ВИ, што показује да је Кина знатно испред САД-а. У односу на број публикација и патената ВИ, извештај је утврдио да закључно са 2023. годином, Кина предњачи у укупном броју ВИ патената, чинећи готово 70 одсто свих додељених. Јужна Кореја је заузела друго место, а Луксембург треће, који се такође издвојио као лидер у производњи ВИ патената по глави становника. Развој ВИ модела је све глобалнији, са запаженим лансирањима из региона попут Блиског истока, Латинске Америке и Југоисточне Азије, додаје се у извештају. Доступно:<https://www.euronews.rs/magazin/tehnologija/164581/koja-zemlja-je-lider-u-vestackoj-inteligenciji/vest>, од 12.04.2025. (20.07.2025)

2. ОДГОВОРНА ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА – регулаторни оквир

Сведоци смо брзог, незаустављивог развоја вештачке интелигенције (ВИ), која повећава економску продуктивност, ствара нове могућности за запошљавање и даје наду да ће људски живот бити просперитетнији. С друге стране, као нови систем технологија, „вештачка интелигенција и даље представља несигурно и непредвидиво подручје, а њена имплементација може изазвати различите правне изазове у остваривању различитих права, а посебно у примени принципа једнакости и недискриминације, као универзалних вредности права“ (Mihaljović, Ćorić, 2024, 9). Дакле, питање развоја, примене ВИ представља озбиљан изазов у контексту остваривања и заштите људских права уопште. Напредак вештачке интелигенције има поларизујући ефекат на ставове друштва¹⁰ – од оптимистичних до ВИ скептика.

Развој (система) вештачке интелигенције усмерен је у правцу стварања решења која ће испуњавати одговарајуће стандарде током читавог животног циклуса, на основу којих ће бити окарактерисана као поуздана и одговорна. У начелу, поуздана и одговорна вештачка интелигенција је она која је: технички поуздана и безбедна, у складу са законом и утврђеним етичким принципима и вредностима. Свака од наведене три компоненте посматра се засебно; услови оцене и исход саме оцене једне од компонената не претпостављају услове оцене и исход оцене друге компоненте. Наведене компоненте треба довести у хармонизовани однос, тако да се испуњењем све три вештачка интелигенција може оценити као поуздана и одговорна (Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, 2023, 3). „Када је реч о приступу регулисању примене ВИ, у упоредном праву су се искристалисала три модела која почивају на дијаметрално супротним основама. Први модел, за који су се определиле Сједињене Америчке Државе (САД), назива се тржишни модел. На основу овог модела само тржиште, односно закони тржишта регулишу примену ВИ. Основни недостатак овог модела, који се колоквијално назива и „каубојски“, огледа се у томе што не почива на праву, већ на пракси. Ипак његова највећа предност је што може ефикасно да одговори на потребе самог тржишта ВИ, како у погледу развоја, тако и у погледу примене ВИ. Други модел, познатији као државни модел, се примењује у Народној Републици Кини. За њега је карактеристично да сама држава, односно централна власт, уређује примену ВИ. Упркос одређеним недостацима, и овај модел се у пракси показује као прилично ефикасан. И трећи модел је заснован на праву и поштовању људских права. Овај модел развијан је под окриљем Европске уније и Савета Европе. Почива на томе да се примена ВИ регулише правно обавезујућим инструментима, другим речима,

---

¹⁰ Доступно: <https://www.rts.rs/magazin/tehnologija/5323722/dejvid-glas-vestacka-inteligencija-samosvest-manipulacija-zloupotreba-strahovi-koristi.html>, од 07.12.2023. (17.07.2025)

само право Европске уније регулише примену ВИ (Korać, Prlja, Gasmi, 2023, 209–216).¹¹

Први свеобухватни регулаторни акт на свету о ВИ усвојила је Европска унија ( ) 2024. године, у форми уредбе – Уредба о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији, позната као *Акт о вештачкој интелигенцији* (Акт о ВИ).¹² Усвојена је 13. маја 2024. године и ступила је на снагу двадесет дана од објављивања у Службеном листу ЕУ, 12. јула 2024.¹³ Почеће да се примењује у потпуности од 2. августа 2026. године. Како се наводи у Уредби, узимајући у обзир неприхватљив ризик повезан са употребом вештачке интелигенције на одређене начине, забране, као и опште одредбе ове Уредбе, требало би да се примењују већ од 2. фебруара 2025. године. Сврха ове Уредбе је побољшање функционисања унутрашњег тржишта и промовисати увођење антропоцентричне и поуздане вештачке интелигенције, уз истовремено обезбеђивање високог нивоа заштите здравља, безбедности и основних права загарантованих Повељом, укључујући демократију, владавину права и заштиту животне средине, од штетних ефеката система вештачке интелигенције у Унији, и подршку иновацијама (Уредба о вештачкој интелигенцији, чл. 2). Као што се види из семантике наведене одредбе, као и наратива текста овог Акта о вештачкој интелигенцији, може се закључити какав је приступ ЕУ по питању ВИ. Акт је осмишљен како би се осигурало да је вештачка интелигенција која се развија и користи у ЕУ поуздана и да постоје мере за заштиту основних права људи. Прецизније, циљ који се жели постићи овом Уредбом је побољшање функционисања унутрашњег тржишта успостављањем јединственог правног оквира, посебно за развој, стављање на тржиште, стављање у употребу и коришћење. При чему је акценат у том процесу, и примарни циљ да се одвија у складу са вредностима Уније, како би се промовисало усвајање вештачке интелигенције усмерене на човека и поуздане вештачке интелигенције, уз истовремено обезбеђивање високог нивоа заштите

---

¹¹ Korać, V., Prlja, D., Gasmi, G. 2021. Challenges brought on by Artificial Intelligence. *Archaeology and Science* 17, pp. 159–165. doi: https://doi.org/10.18485/arhe_apn.2021.17.10. Наведено према: Ј. Ђеранић, С. Машин, Акт о вештачкој интелигенцији Европске уније и савремени изазови у остваривању и заштити људских права, Тематски зборник са Међународног научног скупа под називом: „Савремени изазови у остваривању и заштити људских права“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2025, 21-22.

¹² Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L 2024/1689, 12. July 2024.

¹³ Усвајање Акта о вештачкој интелигенцији (Уредбе ЕУ о утврђивању усклађених правила о вештачкој интелигенцији), засновано је на Уговору о функционисању ЕУ, који се односи на усклађивање прописа у циљу побољшања функционисања унутрашњег тржишта, а посебно на његове чланове 16. и 114.

здравља, безбедности и основних права како је загарантовано Повелом о основним правима Европске уније („Повеља“), укључујући демократију, владавину права и заштиту животне средине, заштиту од штетних ефеката система вештачке интелигенције у Унији, и како би се подржале иновације. Ова уредба обезбеђује слободно прекогранично кретање робе и услуга заснованих на вештачкој интелигенцији, спречавајући државе чланице да намећу ограничења на развој, стављање на тржиште и коришћење система вештачке интелигенције, осим ако то није изричито овлашћено овом уредбом. Уредба треба да се примењује у складу са вредностима Уније, како је утврђено у Повели, и требало би да олакша заштиту појединаца, предузећа, демократије, владавине права и животне средине, уз истовремено подстицање иновација и запошљавања и чинећи Унију лидером у примени поуздане вештачке интелигенције. Приступ за који се определила ЕУ у домену вештачке интелигенције промовише залагање за технолошки суверенитет ЕУ за стратешку економију и централна улога људи и њихових основних права у дигиталној трансформацији.¹⁴ Може се подвући и нагласити, ЕУ приликом регулисања примене ВИ узима у обзир савремене изазове у остваривању и заштити људских права и у центар ставља човека и његова основна права (Ђеранић, Машин, 2025, 21-22). Приступ ЕУ је несумњиво најнапреднији када је реч о заштити људских права, али се чини, истичу поједини аутори (Bianchiani, Ancona, 2023, 1-9) да не може довољно брзо и адекватно да одговори на потребе тржишта.¹⁵

Савет Европе (СЕ) је, такође, приступио регулисању ВИ, усвојивши у новембру 2024. године Оквирну конвенцију о вештачкој интелигенцији и људским правима, демократији, и владавини права.¹⁶ СЕ је овом конвенцијом усвојио први међународни правно обавезујући уговор који има за циљ да обезбеди поштовање људских права, владавину права и правне стандарде демократије у коришћењу система вештачке интелигенције. Уговор, који је отворен и за земље ван Европе, успоставља правни оквир који покрива цео животни циклус система ВИ и бави се ризицима које они могу представљати, уз истовремено промоцију одговорних иновација. Конвенција усваја приступ заснован на ризику у пројектовању, развоју, коришћењу и деактивацији система ВИ, што захтева пажљиво разматрање свих потенцијалних негативних последица коришћења система ВИ.¹⁷ У Преамбули конвенције наглашава се да су државе чланице СЕ и остале потписнице овог документа, усмерене ка постизању већег јединства између његових чланица,

---

¹⁴ Слично и: Ђеранић, Ј., Машин, С., 2025, 22.

¹⁵ Наведено према: Ђеранић, Ј., Машин, С., 2025, 22.

¹⁶ Доступно на: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>; и на: <https://rm.coe.int/1680afae3c> (15. 07. 2025).

¹⁷ Конвенција је званично отворена за потписивање од 5. септембра 2024. године у Виљнусу, Литванији. Више о томе: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-adopts-first-international-treaty-on-artificial-intelligence>, (15.07.2025)

заснованог посебно на поштовању људских права, демократије и владавине права. Државе чланице СЕ усвајају овај документ, као и сталне потписнице ове Конвенције, свесне убрзаног развоја науке и технологије и дубоких промена изазваних активностима у оквиру животног циклуса система вештачке интелигенције, које имају потенцијал да промовишу људски просперитет, као и индивидуално и друштвено благостање, одрживи развој, родну равноправност и оснаживање свих жена и девојчица, као и друге важне циљеве и интересе, унапређењем напретка и иновација. Препознајући да активности у оквиру животног циклуса система вештачке интелигенције могу понудити невиђене могућности за заштиту и унапређење људских права, демократије и владавине права. Али и због забринутости да одређене активности у оквиру животног циклуса система вештачке интелигенције могу поткопати људско достојанство и индивидуалну аутономију, људска права, демократију и владавину права. Такође, забринутост и због ризика од дискриминације у дигиталним контекстима, посебно онима који укључују системе вештачке интелигенције, и њиховог потенцијалног ефекта стварања или погоршавања неједнакости, укључујући оне које доживљавају жене и појединци у рањивим ситуацијама, у вези са уживањем њихових људских права и њиховим пуним, равноправним и ефикасним учешћем у економским, друштвеним, културним и политичким пословима. Затим, забринути због злоупотребе система вештачке интелигенције и противљење употреби таквих система у репресивне сврхе кршећи међународно право људских права, укључујући и путем произвољних или незаконитих пракси надзора и цензуре које нарушавају приватност и индивидуалну аутономију. У том смислу, указује се на потребу да се, као питање приоритета, успостави глобално применљив правни оквир којим се утврђују заједнички општи принципи и правила који регулишу активности у оквиру животног циклуса система вештачке интелигенције, а који ефикасно чува заједничке вредности и користи предности вештачке интелигенције за промоцију тих вредности на начин који доприноси одговорним иновацијама.¹⁸

У току је велика активност на пољу регулисања развоја и употребе вештачке интелигенције на међународном нивоу кроз различите приступе решавања бројних отворених питања.¹⁹ У Сједињеним Америчким Државама је 30. октобра 2023. године објављена председничка Наредба о безбедном, сигурном и поузданом развоју вештачке интелигенције. Донети су и бројни документи као резултат успостављених међународних споразума и иницијатива. У Уједињеном Краљевству донета је „Блечли

---

¹⁸ Доступна: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>, (17.07.2025)

¹⁹ Од необавезујућих препорука, стратегија, смерница дошло се до првог свеобухватног закона, који је усвојио Парламент Европске уније 13. марта 2024. године Закон о вештачкој интелигенцији (енг. The Artificial Intelligence Act) којим је на јединствен начин регулисан развој и примена вештачке интелигенције.

декларација”²⁰ где се 28 земаља сагласило да вештачка интелигенција треба да се развија и примењује на сигуран, поуздан и одговоран начин, прилагођен човеку. Уједињене нације донеле су Глобалну резолуцију о сигурној, безбедној и поузданој вештачкој интелигенцији за одрживи развој²¹(енгл. *Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development*). Поред ових државних и међудржавних докумената, бројне компаније доносе сопствена правила у вези са начином развоја и њене примене како би обезбедили сигурност, безбедност и примену вештачке интелигенције на добар и одговоран начин.²² Универзалност, јединственост регулативе нарочито добија на значају када се свему наведеном дода и податак да ће вредност глобалног тржишта вештачке интелигенције до 2033. године порастати приближно 25 пута и достићи 4,8 билиона долара, што је отприлике величина економије Немачке. Према извештају Конференције Уједињених нација о трговини и развоју – УНКТАД (енгл. *United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD*) саме технологије вештачке интелигенције ће у скорој будућности да преобликује глобално тржиште рада, што ће утицати на 40 одсто радних места широм света. Сличне прогнозе долазе и из Међународног монетарног фонда (ММФ). Предикције су да ће вештачка интелигенција утицати на 26 до 60 одсто радних места у различитим земљама.²³ У јануару 2025. године је Светски економски форум саопштио да 41 одсто послодаваца планира да смањи број чланова особља у областима у којима ВИ може да их замени. Управо из тих предикција људска права и слобода у свим сегментима, а надам се у области рада добијају на вредности. У томе се мора бити бескомпромисан, и ова права не могу ићи испод минималних стандарда рада. Ово наглашавамо јер међународни стандарди рада су носиоци минималних стандарда права, својеврсна *essentialia negotii* радног законодавства, која утврђује, обезбеђује и штити слобода и права радника на раду и по основу рада, они чине нормативну супстанцу међународног радног права

---

²⁰ The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023, Доступна:<https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023> (17.07.2025)

²¹ A/78/L.49 Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development, Доступна: <https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F78%2FL.49&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (17.07.2025)

²² Преузето из: Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025–2030. година, „Службени гласник РС“, број 5 од 17. јануара 2025. (3.1. *Стање и преглед трендова у свету*)

²³ Доступно:<https://www.politika.rs/sr/clanak/670968/un-vestacka-inteligencija-ce-uticati-na-40-odsto-radnih-mesta-sirom-sveta>, од 04.04.2025. (19.07.2025)

(Ковачевић Перић, 2024, 4-7).²⁴ Нажалост, неспорна је чињеница да је радна снага прва на удару свих друштвених, политичких, научних, технолошких и других промена и кретања. Бројна регулатива која је усвојена на универзалном, регионалном и националном плану није смањила степен угрожености истих – насупротив. Свакако да ће и ова технолошка револуција да се одрази на радничка права. Није фаталистички ако констатујемо да носи опасност по иста, јер узимамо у обзир извештаје свих релевантних организација које се баве стањем људских права на раду, а она указују на чињеницу да су права запослених на првом месту према степену угрожавања и нарушавања. С правом се може рећи да је положај запослених у многим апсектима као с почетка 19. века. У том контексту, може се закључити да су механизми за спровођење радноправне регулативе често неефикасни и своде људска права на раду на *nudumius* (Ковачевић Перић, С., & Мицовић, М. 2023, 45).

Неспорно је да ће ширење вештачке интелигенције повећати продуктивност рада, али може да доведе до значајног раста неједнакости између развијених земаља и земаља у развоју, упозорава се у новом извештају УНКТАД. Такав амбијент ће додатно продубити економске неједнакости међу државама. „Аутоматизација у вези са вештачком интелигенцијом често појачава предност капитала над радом, што може повећати неједнакост и смањити конкурентску предност јефтиног рада у земљама у развоју”, истиче УНКТАД. Аналитичари УНКТАД-а, такође, примећују да је област вештачке интелигенције „високо концентрисана” у рукама прилично уске групе компанија које најактивније развијају ове технологије. Око 100 компанија чини око 40 одсто свих улагања у истраживање и развој у овом сектору, а већина њих се налази у Сједињеним Америчким Државама и Кини. Уједињене нације истичу да 118 земаља света, углавном државе са ниским приходима, уопште не учествује у међународном дијалогу о вештачкој интелигенцији нити развија сопствене стратегије у овом правцу. Ово није први извештај велике међународне организације који истиче негативне утицаје вештачке интелигенције у смислу неједнакости и незапослености.²⁵

Један од потенцијалних видова злоупотребе ВИ је профилисање. Није фикција да се рачунарски алгоритми практикују за профилисање,²⁶ односно, за аутоматизовану

---

²⁴ О међународним стандардима рада више у: Ковачевић Перић, С. Пристојан рад рад - достојан човека, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2013, 21-47.

²⁵ Доступно:<https://www.politika.rs/sr/clanak/670968/un-vestacka-inteligencija-ce-uticati-na-40-odsto-radnih-mesta-sirom-sveta>, од 04.04.2025. (19.07.2025)

²⁶ Ово се може објаснити врло пластично: софтверу, у чије функционисање немате увид, се може препустити да самостално, без људске интервенције, донесе одлуку да ли ће вам се одобрити новчани кредит, на основу анализе неке базе података у коју такође немате увид.

Доступно:<https://www.ekapija.com/me/news/4318918/kako-zastititi-autorska-prava-u-erivjestacke-inteligencije>, од 31.07.2023. (20.07.2025)

Исто тако може се препустити да процени и одабир кандидата за запослење. Може звучати као добар правац за елиминисање субјективности, арбитражности али може да доведе

обраду приватних података да би се проценили лични аспекти појединца као на пример економског стања, здравља, афинитети, интересовања, итд. У пословању, профилисање је поступак обраде личних података корисника који има за циљ процену и предвиђање његових личних склоности, могућности и понашања, ради употребе добијених информација у пословне или друге сврхе.²⁷Профилисање се интензивно практикује у Кини, а у ЕУ, као и код нас је забрањено применом Опште уредбе о заштити податка из 2016. године (*General Data Protection Regulation-GDPR*),²⁸ која је код нас хармонизирана кроз Закон о заштити података личности из 2018. године,²⁹ Конвенцијом о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Конвенција 108) Савета Европе из 1981. године,³⁰ и Протоколом о изменама и допунама Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података.

3. ОДГОВОРНА ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА – РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Циљ европског законодавца, на основу претходно наведеног, је јасан – унапређење иновативности и истраживања ВИ, али уз обезбеђење поштовања и заштите основних људских права. Сходно законодавном оквиру ЕУ, и њеним настојањима која су у погледу развоја вештачке интелигенције са неоспорно видљивим приступом – заштите људских права, и многе државе чланице су већ размотриле доношење националних правила којима би се зајамчило да вештачка интелигенција буде поуздана и сигурна те да се развија и употребљава у складу с обавезама у подручју фундаменталних права. У том смислу и земље кандидати за чланство у ЕУ имају обавезу да националне регулаторне оквире ускладе са свим правним тековинама Уније током процеса приступања, самим тим и са Актом о ВИ. У

до дискриминације, нарочито када је потребно ставити акценат на, примера ради, вулнерабилне друштвене групе.

²⁷ Profilisanje [https://recnikinterneta.rs/definicija/profiling-profilisanje/\(11.07.2025\)](https://recnikinterneta.rs/definicija/profiling-profilisanje/(11.07.2025))

²⁸ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), OJ L 119/1, 04.05.2016.

²⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 87/18.

³⁰ Convention for the Protection of individuals with regard to automatic processing of personal data (ETS, No 108), Strasbourg, 28. 1.1981.

Закон о потврђивању Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Конвенција 108), „Службени лист СРЈ - Међународни уговори“, „Службени лист СЦГ - Међународни уговори“, „Службени гласник РС - Међународни уговори“, бр. 1/1992, бр. 11/2005 -др. закон, бр. 98/2008 -др. закон и 12/2010.

Закон о потврђивању Протокола о изменама и допунама Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, „Службени гласник РС - Међународни уговори“, бр. 4/2020.

контексту наведеног, обавезе произилазе и за нашу земљу. Може се рећи да је употребом средстава вештачке интелигенције настао један медијум којем нема сличног у досадашњој људској историји на начин да су настали проблеми везани за правну регулацију употребе оваквих средстава, и посебно проблеми који се односе на одговорност за штету настале употребом ових средстава (Аксић, 2024, 130).

У циљу креирања одговорне вештачке интелигенције Република Србија је у склопу развојних стратегија за вештачку интелигенцију, 2023. године усвојила Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције (у даљем тексту: Смернице). За циљ имају да омогуће да се наука, посебно у области вештачке интелигенције, развија и напредује али да не дозволе да се човек, као централна фигура свих процеса који на њега утичу и чији је посредни или непосредни чинилац, угрози и запостави. Такође, системи вештачке интелигенције који се развијају морају да буду у складу с добробити човека, животиња и животне средине.³¹ Основни циљ доношења Смерница је да се не дозволи да процеси у којима учествује систем вештачке интелигенције угрозе или да маргинализују човека и деловање човека и да се слобода деловања, мишљења и одлучивања не наруши у мери да права и тековине које чувају те вредности буду обесмишљене, умањене или заборављене. Ово се пре свега односи на креирање екосистема у коме ће се употребом вештачке интелигенције унапредити продуктивност људи, оптималније користити ресурси у раду и функционисању људи и друштва у целини и унапредити квалитет живота људи.³²

Сходно Смерницама (2023, 11), систем вештачке интелигенције или вештачка интелигенција дефинише се на различите начине. Већина дефиниција одређује га као софтвер (софтверски модел) који је истрениран над скупом података ради обављања специфичних задатака – попут препознавања одређених образаца и сл., (Смернице, 2023, 6). Не умањујући значај других схватања и принципа, у Смерницама су издвојена начела која су препозната као полазна основа за стварање, примену и употребу Система вештачке интелигенције који ће својом поузданошћу и одговорношћу према човеку бити достојни људског поверења: Објашњивост и проверљивост; Достојанство; Забрана чињења штете; Правичност.³³ Основ за

---

³¹ Преузето из Смерница, 2023, 3-4.

³² Исто.

³³ Изградња и стварање поуздане и одговорне вештачке интелигенције захтевају испуњење одређених Улова који се темеље на Начелима утврђеним овим Смерницама, а која се одређују кроз: 1. Деловање (посредовање, контрола, учешће) и надзор; 2. Техничку поузданост и безбедност; 3. Приватност, заштиту података о личности и управљање подацима; 4. Транспарентност; 5. Различитост, недискриминацију и равноправност; 6. Друштвено и еколошко благостање; 7. Одговорност.

Услови су дефинисани кроз принцип „отворене листе“; Смернице не ограничавају примену и других услова који се могу применити са аспекта етичких принципа, а све у циљу развоја, примене и употребе поуздане и одговорне вештачке интелигенције.

доношење Смерница садржан је у Стратегији развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године, која је као један од својих пет циљева поставила етичку, безбедну примену вештачке интелигенције и ову активност одредила у Акционом плану за период 2020-2022. године за примену стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године.³⁴ Како би се овај циљ остварио, неопходно је развити и увести механизме који ће омогућити одговоран развој вештачке интелигенције и проверу да ли су ови системи у складу с највишим етичким и безбедносним стандардима (Смернице, 2023, 3-4).³⁵ За оквира ове стратегије коришћена је широко прихваћена дефиниција вештачке интелигенције коју је понудила независна експертска група Европске комисије у извештају о дефинисању вештачке интелигенције:³⁶ „Вештачка интелигенција (ВИ) односи се на системе који показују разумно, интелигентно, понашање на основу анализе свог окружења и доносе одлуке - са одређеним степеном аутономије - да остваре конкретне циљеве. Системи засновани на вештачкој интелигенцији могу бити базирани искључиво на софтверу и деловати у виртуелном свету (на пример, виртуелни асистенти, софтвери за анализу фотографија, интернет претраживачи, системи за препознавање говора и лица) или могу бити уграђени у уређаје - хардвер (на пример, напредни роботи, аутономна возила, дронови и слично). Ти Системи укључују системе машинског учења и експертске системе”.³⁷

Мора се имати у виду да су циљеви и мере за даљи развој ВИ у Србији уоквирен Стратегијом 2020-2025., базирани на дефиницији независне експертске групе Европске комисије. Ову чињеницу истичемо јер желимо да апострофирамо да су ови стратешки циљеви постављени у тежњи за увођењем и коришћењем одговорне ВИ, иако не постоји универзално прихваћена дефиниција вештачке интелигенције. Универзалност регулативе један је од услова за дугорочнију стратегију. Говоримо о не постојању јединственог, универзалног поимања ВИ, услед немогућности да се једном заувек датом формулацијом „ухвате“ сви домени ове технологије. То је последица њеног брзог развоја, због чега је немогуће дати предикцију праваца у којима ће се тај развој кретати. Поред тога, једна универзална дефиниција треба да „помири“ различита поимања и ставове који постоје међу државама на националном нивоу, што је последица различитих потреба сваке државе, степена развоја друштва, економије,

---

³⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 81/2020.

³⁵ UNESCO је, у новембру 2021, усвојио Препоруке о етици система вештачке интелигенције (енг. Recommendation on the Ethics of AI) 3 у чијој су изради учествовали и представници Републике Србије. 4 Принципи из Препорука садржани су и у овим Смерницама. UNESCO, (2021), Recommendation on the Ethics of AI, доступне на адреси: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137/PDF/381137eng.pdf.multi>

³⁶ *A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines, Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, 2018.* Више у: Стратегија за развој вештачке интелигенције за период 2020-2025

³⁷ Из Стратегије 2020-2025. године, Део 2. Појам, значај и улога вештачке интелигенције.

привреде, политике, центара моћи, културе и др., услед чега је различит фокус на елементима ВИ који су обухваћени потенцијалном дефиницијом, а на другој страни „ове ваге“ су људска права и слободе човека. Питање је где је јача превага. У том смислу, сва је прилика да ће се због „галопирајућег развоја ВИ“ и код нас мењати стратешки циљеви, мере, правни оквири за иновационим промена у ВИ.

Стратегијом за развој вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године утврђени су циљеви и мере за развој вештачке интелигенције чија имплементација треба да резултира економским растом, унапређењем јавних услуга, унапређењем научног кадра и развојем вештина за послове будућности. Такође, реализација мера Стратегије би требало да осигура да се вештачка интелигенција у Републици Србији развија и примењује на безбедан начин и у складу са међународно препознатим етичким принципима како би се искористио потенцијал ове технологије за унапређење квалитета живота сваког појединца и друштва у целини, као и за достизање Циљева одрживог развоја.³⁸ Стратегија је усклађена са Европском иницијативом о вештачкој интелигенцији³⁹ којом је утврђена политика Европске комисије у области вештачке интелигенције. У том контексту, Република Србија као кандидат за чланство у Европској унији, али и као учесница у оквирном програму Европске уније за истраживање и иновације настоји да обезбеди неопходну меру усклађености са Европском унијом која ће омогућити потпуну интеграцију у Европски истраживачки простор и још тешњу сарадњу.⁴⁰ Стратегија 2020-2025., поставила је темеље и трасирала пут развоја вештачке интелигенције у Републици Србији интегрисањем вештачке интелигенције у пет области: развој образовања за потребе стварања људских ресурса са компетенцијама потребним за остварење циљева Стратегије, савременог друштва и привреде, развој науке и иновација у области вештачке интелигенције, развој економије засноване на вештачкој интелигенцији, развој услуга јавног сектора применом вештачке интелигенције и примена вештачке интелигенције на етички и безбедан начин. Република Србија је била међу првим земљама које су усвојиле одређена стратешка документа за развој вештачке интелигенције и на тај начин се благовремено укључила у савремене токове. Овом стратегијом утврђују се нови циљеви и мере како би се наставио континуиран развој у области вештачке интелигенције у Републици Србији, а уједно и боље прилагодио новим глобалним трендовима.⁴¹

---

³⁸ 2015. године, државе су усвојиле Агенду за одрживи развој до 2030. године и 17 глобалних циљева (*eng. Sustainable Development Goals*)

³⁹ „Artificial Intelligence for Europe“, COM(2018) 237 final,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN> (21.07.2025)

⁴⁰ Из Стратегија развоја вештачке интелигенције Републике Србије за период 2020-2025. године.

⁴¹ Из Стратегије развоја вештачке интелигенције Републике Србије за период 2025–2030. године.

Због динамичних промена које доноси вештачка интелигенција у свим аспектима развоја привреде и друштва, на иницијативу Министарства науке, технолошког развоја и иновација, започело је процес израде нове стратегије и пре истека Стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године.⁴² Нову стратегију развоја вештачке интелигенције Србија је усвојила 17. јануара 2025. године. Усвајањем друге по реду стратегије за развој вештачке интелигенције – *Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025–2030. година* (у даљем тексту: Стратегија 2025-2030),⁴³ Република Србија наставља да следи претходно дефинисан правац развоја науке, истраживања, образовања, инфраструктуре и решења из области вештачке интелигенције као и повећања примене вештачке интелигенције у приоритетним областима. Ова стратегија поставља оквире за даљи развој вештачке интелигенције до 2030. године, обезбеђујући да Република Србија прати савремене трендове и стандарде у овој области. Један од основних циљева овог документа је да се кроз посебне мере омогући значајан подстицај за даљи развој научних истраживања, иновација, образовања, економског раста и унапреди квалитет живота свих грађана (Стратегија 2025-2030, Увод). Стратегије има за циљ (један од циљева), да се обезбеди јасан и ефикасан институционални и правни оквир за доношење посебног закона који ће регулисати примену вештачке интелигенције, којим се омогућава њена сигурна, безбедна и поуздана примена усклађена са међународним стандардима и креирају услови за подстицање иновација. У контексту наведеног, неопходно је уредити бројна питања која се отварају при свакодневном коришћењу ових технологија. Прописима је потребно регулисати начин на који се развија и употребљава вештачка интелигенција уз јасно прописане механизме за спречавање злоупотреба којима се угрожавају здравље, безбедност и друга људска права, односно припремити нацрте, односно предлоге закона и подзаконских аката који ће регулисати примену вештачке интелигенције на тржишту. Регулаторни оквир би требало да прати постојеће етичке норме и међународни правни оквир, почев од анализе, документовања развоја, избора података, креирања упутстава за употребу, контролу тржишта, обезбеђивања транспарентности и поузданости система и др. При регулисању ових питања врши се анализа трендова, међународних стандарда који се успостављају и унапређују, као и упоредна анализа прописа других земаља у овој области. Посебну пажњу требало би посветити и регулисању правила која ће омогућити развој и етичку примену генеративне вештачке интелигенције (Стратегија 2025-2030). Стратегија поставља основ за даљи развој правног и институционалног оквира који ће омогућити креирање решења за бројне етичке и регулаторне изазове. Овим приступом стварају се

---

⁴² „Сл. гласник РС“, број 5 од 17. јануара 2025. године.

Стратегија је израђена у складу са чланом 13. Закона о планском систему Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 30/18.

⁴³ „Сл. гласник РС“, бр. 5/2025. године.

предуслови за спречавање потенцијалних злоупотреба вештачке интелигенције и обезбеђује усклађеност са етичким стандардима којима Република Србија тежи.⁴⁴ Од остваривања постављених циљева и креирања квалитетног регулаторног и институционалног оквира, у многоме ће зависити и даљи развој у области вештачке интелигенције. Посебан значај имају и активности усмерене на промоцију и подизање свести грађана о значају коришћења вештачке интелигенције као трансформативне технологије, чиме се подстиче укључивање грађана у процес развоја и унапређења друштва. Очекује се спремност свих актера да кроз заједничку сарадњу и напоре помогну у реализацији циљева. Ангажованост државних институција, привредних субјеката, академске заједнице и сваког појединца, створиће повољне услове за успешну примену Стратегије, а самим тим и вештачке интелигенције која ће бити у функцији општег напретка друштва (Стратегија 2025-2030., *Увод*).

4. ЗАКЉУЧАК

Глобалне промене на економском и друштвеном плану у другој половини XX века и с почетка XXI, када долази до стварања интегрисаног – глобалног економског окружења, затим промене изазване технолошком и информатичком револуцијом,

---

⁴⁴ Посматрано кроз идентификоване посебне циљеве и мере, Стратегија има за циљ да:

– Обезбеди јасан и ефикасан институционални и правни оквир доношењем посебног закона који ће регулисати примену вештачке интелигенције, којим се омогућава њена сигурна, безбедна и поуздана примена усклађена са међународним стандардима и креирају услови за подстицање иновација,

– Унапреди основно, средње и високо образовање у области вештачке интелигенције и креира услове за едукацију читаве популације о могућностима, ограничењима и ризицима ове технологије, како би постала лидер у талентима у овој области,

– Кроз подршку научноистраживачким организацијама и иновативним субјектима подстакне развој науке, иновација и нових технолошких решења базираних на вештачкој интелигенцији. Наставак улагања у развој науке ће омогућити развој глобално конкурентних иновација,

– Усмери и стимулише примену решења вештачке интелигенције у јавном и приватном сектору, са посебним фокусом на медицину, биотехнологију, образовање, пољопривреду, информациону безбедност и друге области, чиме се пружа прилика да се Република Србија позиционира као регионални лидер у примени вештачке интелигенције,

– Стимулише разумевање значаја, стандардизацију, уређење и развој управљања подацима као и отварања података са циљем развоја науке и стварања пословних решења заснованих на примени вештачке интелигенције. Држава, препознајући податке као стратешки ресурс савремене глобалне економије, користи их како би омогућила бржи развој привреде и напретка друштва у целини,

– Унапреди инфраструктуру у свим сегментима који помажу стабилан и континуиран развој вештачке интелигенције повећањем капацитета Националне платформе за вештачку интелигенцију, односно обезбеђивањем нових суперкомпјутера, складишних капацитета и даљим развојем алата за рад са подацима.

довеле су до трансформације производних снага које националним економијама доводе у питање институционални оквир радног права. То се нарочито одразило на повећање незапослености и већу мобилност радне снаге – имајући у виду да је радна снага најадаптабилнији чинилац у производним снагама. Последица тога је трансформација самог радног односа, пре свега у виду веће флексибилизација рада, дерегулација радноправне регулативе и сл., (Ковачевић Перић, 2020, 124). Ништа мање последице, напротив, не очекују се и од примене вештачке интелигенције. Наиме, вештачка интелигенција је почела да се развија пре неколико деценија са периодима успона и стагнација да би у првим годинама ове деценије кренуо нагли развој и ширење примене. Ова револуционарна технологија постала је кључни сегмент савременог друштва која обликује данашњицу, са применом у бројним областима као што су медицина, индустрија, образовање и пољопривреда. Њена способност да анализира велике количине података и доноси брзе одлуке значајно унапређује процесе, смањује трошкове и подиже квалитет живота. На пример, у здравству вештачка интелигенција доноси велики напредак у дијагностици и терапији, док у образовању омогућава персонализовано учење које је доступно ширем кругу људи и које помаже да свако може да напредује лакше него раније. У многим секторима, ова технологија показује способност да трансформише постојеће моделе рада и допринесе одрживом развоју. Иако доноси огромне користи, ВИ такође отвара низ изазова који захтевају пажљиву разраду. Етичка питања попут заштите приватности, пристрасности у алгоритмима и потенцијалних злоупотреба постају све важнија. Осим тога, постоји ризик да ће аутоматизација коју покреће ВИ повећати неједнакости, посебно у мање развијеним економијама где су многи послови угрожени. Недостатак јасних регулација у бројним земљама додатно компликује ситуацију, јер омогућава неконтролисану примену технологије (Стратегија 2025-2030). Она је без сваке сумње велики потенцијал, са мноштво бенефита, али као и свака технолошка иновација доноси са собом многе опасности у области безбедности, сигурности, угрожавања људских права, пословања компанија, рада државне управе, итд. Злоупотребе алгоритама и вештачке интелигенције већ данас значајно утичу на све процесе у нашим друштвима, па је тако холандски премијер у 2021. години поднео оставку због незаконите и дискриминаторне употребе вештачке интелигенције код доделе дечјих додатака из јавних фондова (Прља, Гасми, Кораћ, 2021, 7). Сва је прилика да ће област вештачке интелигенције у блиској будућности представљати „бојно поље“ жестоке борбе за превласт у лидерству, а с друге стране борбе за доминацију човека и његова људска права, за достојанствен рад, живот достојан човека.⁴⁵ То упућује на закључак да се у условима савременог развоја

---

⁴⁵ О достојанственом раду више: Ковачевић Перић, С., Перспективе пристојног рада”, *Научно-истраживачки пројекат “Начела добре владавине”*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2018, 381-393.

производних снага и продуктивности рада, јављају и јављаће се нови проблеми и потреба даљег унапређења нивоа заштите радника (Ковачевић Перић, С., & Мицковић, М. 2023, 43-44), па ће бити потребно доносити нове међународне нормe (што значи нове конвенције и препоруке), односно ревидирати постојеће које су превазиђене (Ковачевић Перић, 2019, 66). У томе је основ заговарања за јачање оквира људских права, заштите истих и залагање за етичке принципе у примени и руковању вештачком интелигенцијом. У бити савременог друштва је да законом, нормом иде у корак са променама у друштвено-економским и политичким односима, па се то очекује и у домену вештачке интелигенције. Омогућити развој иновација уз јасан правни оквир. У последње време све више земаља се бави етиком у употреби и примени вештачке интелигенције, и постављањем граница – оквира употреби исте. Ограничење домета ВИ постављањем људских права као браника. Другим речима, обликовати правни оквир који ће поспешити и подстицати развој вештачке интелигенције, али која је хумана, одговорна, безбедна. Савремено друштво мора да се бави етичношћу употребе ВИ, односно ограничењем њених домета, у сврху заштите људских права. С тога, уместо страха да ли вештачка интелигенција може у блиској будућности да преузме квалитете и способности „људске“, да постане свесна, и залагања на пољу како то спречити, потребно је да „радимо“ на човеку, његовој савести, савесности, правичности, емпатији, етици. У крајњем све почиње и завршава се човеком. Можда је најбоље присетити се реченице са почетка овог рада, мисао немачког филозофа и физичара Јозефа Ф.Вајнцекера: „Научно-технички прогрес има два лица: може да буде благодет, али и проклетство, и само од човека зависи којим ће правцем кренути“. Ова реченица је и сигурност али и опомена.

ЛИТЕРАТУРА

Аксић, С. 2024. Правна основа конверзије одговорности настале као последица употребе система вештачке интелигенције. *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини*, pp. 119–132;

DOI:<https://doi.org/10.63177/zrpfpr.012024.07>

Živković, A. 2024. Computer programs legal protection framework with special reference to Artificial Intelligence ChatGPT. *Strani pravni život* 3, pp. 317–338. DOI: https://doi.org/10.56461/SPZ_24301KJ;

Ковачевић Перић, С. 2024. Домашај међународних стандарда рада у елиминисању дечијег рада – најгорих облика. *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини*, pp. 3–22. DOI:<https://doi.org/10.63177/zrpfpr.012024.01>;

Ковачевић Перић, С., & Мицковић, М. 2023. Заштита права запослених у савременом развоју. *Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини*, pp. 45-59. DOI:<https://doi.org/10.63177/zrpfpr.012023.03>;

Ковачевић Перић, С., 2020. Агенцијско запошљавање у Републици Србији. *Годишњи Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини*, pp. 123-140;

Ковачевић Перић, С., 2019. Међународни стандарди рада - међународна организација рада. *Радно право и социјално право*. Часопис за теорију и праксу радног социјалног права. Година XXIII (2), pp. 47-70;

Ковачевић Перић, С., 2018. Перспективе пристојног рада. *Научно-истраживачки пројекат „Начела добре владавине”*. Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, pp. 381-393;

Ковачевић Перић, С. 2013. *Пристојан рад рад - достојан човека*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Београд;

Korać, V., Prlja, D., Gasmı, G. 2021. Challenges brought on by Artificial Intelligence. *Archaeology and Science* 17, pp. 159–165. DOI: https://doi.org/10.18485/arhe_apn.2021.17.10;

Mihajlović, A., & Ćorić, V. 2024. *Artificial intelligence and discrimination – strengths and weaknesses of the current European anti-discrimination legal framework*. In: *Regional Law Review*. Institute of Comparative Law, Belgrade, pp. 9-29. DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rlrc.2024.5.ch2;

Прља, Д., Гасми, Г., Кораћ, В., 2021. *Вештачка интелигенција у правном систему ЕУ*, Институт за упоредно право, Београд;

Ђеранић-Перишић, Ј., Машин, С., 2025. Акт о вештачкој интелигенцији Европске уније и савремени изазови у остваривању и заштити људских права, *Тематски зборник са Међународног научног скупа под називом: „Савремени изазови у остваривању и заштити људских права“*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, pp. 19-34;

Прописи

Акциони план за период 2020-2022. године за примену стратегије развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године, „Сл. гласник РС”, бр. 81/2020;

Етичке смернице за развој, примену и употребу поуздане и одговорне вештачке интелигенције, „Сл. гласник РС”, бр. 23/2023;

Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L 2024/1689, 12. July 2024;

Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025., „Сл. гласник РС”, бр. 96/2019;

Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025., „Сл. гласник РС”, бр.5/2025;

White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust of 19 February 2020, COM (2020) 65 final;

„Artificial Intelligence for Europe”, COM(2018) 237 final,
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN>
(21.07.2025);

Закон о заштити података личности, „Сл. гласник РС“, бр. 87/18;

Конвенција о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Конвенција 108) Савета Европе из 1981. године, (енгл., Convention for the Protection of individuals with regard to automatic processing of personal data (ETS, No 108), Strasbourg, 28.1.1981;

Закон о потврђивању Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Конвенција 108), „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 1/1992, бр. 11/2005 -др. закон, бр. 98/2008 -др. закон и 12/2010;

Оквирна конвенција о вештачкој интелигенцији и људским правима, демократији, и владавини права. Доступно на: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>; и на: <https://rm.coe.int/1680afae3c>(15.07. 2025);

Протокол о изменама и допунама Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 4/2020;

Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), OJ L 119/1, 04.05.2016;

UNESCO. (2021), Recommendation on the Ethics of AI, доступне на адреси: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137/PDF/381137eng.pdf.multi>.

Интернет извори

Доступно на: <https://www.theverge.com/2022/12/5/23493932/chatgpt-ai-generated-answers-temporarily-banned-stack-overflow-llms-dangers>, од 05.12.2022. (26.06.2025);

Доступно на: <https://ubrzanje.telegraf.rs/ubrzanje-ai/4146637-novi-kineski-odgovor-na-chatgpt-privukao-paznju-model-vestacke-inteligencije-koji-sme-ono-sto-drugi-ne-smeju>, 17.07.2025. (20.07.2025);

Доступно на: https://www.oecd.org/en/publications/explanatory-memorandum-on-the-updatedoecd-definition-of-an-ai-system_623da898-en.html (08. 07. 2025);

Доступно на: <https://www.rts.rs/magazin/tehnologija/5323722/dejvid-glas-vestacka-inteligencija-samosvest-manipulacija-zloupotreba-strahovi-koristi.html>, од 07.12.2023. (17.07.2025);

The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023, Доступно на: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023> (17.07.2025);

A/78/L.49 Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development,

Доступно: <https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F78%2FL.49&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (17.07.2025);

Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/670968/un-vestacka-inteligencija-se-uticati-na-40-odsto-radnih-mesta-sirom-sveta>, од 04.04.2025. (19.07.2025);

Доступно на: <https://www.ekapija.com/me/news/4318918/kako-zastititi-autorska-prava-u-eri-vjestacke-inteligencije>, од 31.07.2023. (20.07.2025)

Доступно на: <https://recnikinterneta.rs/definicija/profiling-profilisanje/>(11.07.2025).

Slobodanka KOVAČEVIĆ-PERIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law, Republic of Serbia, slobodanka.peric@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-8388-8425.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE – SOCIO-ECONOMIC IMPLICATIONS

Summary

In today's digital age, artificial intelligence is becoming increasingly present and has become an almost inevitable segment of our daily lives. Even before being „identified“ as artificial intelligence – distinguished from what we refer to as human intelligence – we had already been extensively using numerous applications, services, and tools relying on this digital technology (such as smartphones, automobiles, etc.).

This revolutionary technology is developing at an unstoppable pace, penetrating – often invasively – into all aspects of society, offering numerous advantages by facilitating many aspects of life. However, one must not disregard the potentially negative consequences of any technology, as its implications may have far-reaching impacts on the individual, on society, and on humanity as a whole.

This paper examines and analyzes the implications of the accelerated development of artificial intelligence on the future of work, changes in work processes, and the labor market. The application of artificial intelligence also raises the issue of redefining the role of humans within the work process. While some believe that artificial intelligence may relieve humans of routine tasks, others warn that such technological progress could deepen global and class inequalities and ultimately lead to the disappearance of many jobs traditionally performed by humans.

In the analysis of artificial intelligence, both in its application and development, the author highlights the necessity of establishing a legal framework – universal and unified – with the aim of shaping responsible and trustworthy artificial intelligence, the benefits, operation, implications, and scope of which must be assessed through its impact on human rights and freedoms.

In recent years, an increasing number of countries have engaged with the issue of ethics in the use and implementation of artificial intelligence, by setting boundaries and regulatory frameworks that limit its scope and define its acceptable use, placing human rights as a safeguard. Contemporary society must engage with the ethicality of AI use for the purpose of protecting human rights.

Therefore, rather than focusing on the fear of whether artificial intelligence may soon assume human qualities and capabilities, or attain consciousness – and on efforts to prevent such developments – our focus must shift toward strengthening the human being: their conscience, integrity, fairness, empathy, and ethical responsibility.

Key words: Artificial Intelligence, Responsible Artificial Intelligence, Regulation of Artificial Intelligence, Socio-Economic Impact of Artificial Intelligence, Human rights.